

Філософія музики в перспективі онтології та сотеріології

Рецензія на книгу: Ключев А. С. Сумма музики. СПб.: «Алетейя», 2017.

– 608 с.

Це непересічне видання, яке не могло не стати подією у філософському просторі словянських культур, де філософія музики на сьогодні залишається одним з найменш розвинутих напрямків сучасного філософування й історико-філософських досліджень, об'єднує три книги автора: «Музыка и жизнь: о месте музыкального искусства в развивающемся мире», «Онтология музыки», «Музыка: путь к Абсолюту».

Поєднання трьох книг в одному томі не лише дозволяє познайомитись з основними працями провідного сучасного фахівця в філософії музики, доктора філософських наук, професора Російського державного педагогічного університету імені А. І. Герцена (Санкт-Петербург), а й додає нової якості кожній з них в новому логічному узагальненні, де авторська концепція музики постає як інтелектуально впорядкована симфонія багатоманітних проявів музики в світі й історії філософського осмислення її сенсу.

Релігійно філософський, космічний сенс музики став тією ще й досі нерозгаданою загадкою, яку завдяки філософському переосмисленню досократиками елевсинських та орфічних містерій змогла досягнути в її онтологічній перспективі вже європейська античність. В цьому аспекті мабуть можливо говорити про народження з духа музики не лише

трагедії, але й філософії як онтології числової та музичної гармонії універсуму.

Саме онтологічний та історико філософський масштаб осмислення феномена музики й філософії музики є основним для автора «Сумми музики», який прагне відповіді на питання про кінечний сенс музики. В логічному плані композиція «Сумми» як концептуальне сходження від музичних проявів життя і мистецтва через філософську онтологію музики як буття до ідеї музики як шляху єднання з Абсолютом в його християнському сотеріологічному розумінні.

Багатство розгорнутого в книзі історико-філософського та історико-культурного матеріалу від епохи античності до найновіших концепцій ХХ сторіччя доречно і аргументовано залучається для викладу авторських ідей в руслі запропонованої цілісної концепції філософії музики, яку автор розвиває в зіставленні її передусім з традицією російської релігійної філософії ХІХ і початку ХХ сторіччя. Особливу увагу як певній моделі філософії музики в цьому контексті приділено, зокрема, праці А. Ф. Лосева, опублікованій в 1927 році, «Музыка как предмет логики», де музика трактується передусім в аспекті числа, часу та руху, числа виступають «ангелами», а музика постає молитвою.

Особливістю авторської моделі філософії музики як шляху до Абсолюту може бути зазначене її теоретичне запліднення не лише ідеями Платона, Арістотеля, піфагорійської школи та неоплатоніків, як у А. Ф. Лосева, чи ранніх отців церкви, як у П. А. Флоренського і Н.

О. Лосского, а й в значній мірі, ідеями православної містики ісіхазма, які знайшли своє відображення в працях святителя Григорія Палами.

На зміну античній образній домінанті деміургічного, числового й поетичного упорядкування хаоса й шума світу в гармонії універсуму в християнському ісіхазмі на перший план виходить парадигма тиші, паузи й усамітнення, через яку й пролягає шлях до єднання людини з енергіями Бога і музики як преображення і духовного дара в синергії з Богом. Не применшуючи жодним чином значення введення поняття синергії (συνεργεία) в авторську концепцію філософії музики саме в інтерпретації його святителем Григорієм Паламою, зауважимо лише, що розвиток понять ісіхії та синергії у версії ісіхазму XIV століття є лише одним з напрямків продовження християнської традиції їх осмислення в працях Оригена, Евагрія Понтійського та Діонісія Ареопігита, які заклали основи для розуміння цих понять в аспекті єднання з Богом.

Дуже цікавим, евристичним, хоча й дискусійним для традиційного теологічного дискурсу, але цілком зрозумілим з погляду сучасного постмодерністського пошуку філософією «самої себе» в сучасній багатоманітності європейського логосу, є зближення автором його розуміння синергії в філософії музики з сучасними науковими принципами та ідеями синергетики, розвинутої в працях Германа Хакена та його послідовників стосовно систем, що здатні до самоорганізації та самоупорядкування. В цьому контексті нелінійної

багатоманітності систем музика постає як вершина й вінець одухотворюючого сходження світу до Абсолюту.

Колись о. Іоанн Мейендорф, торкаючись ідеї загального та індивідуального спасіння, писав, що «Моцарт будет спасен вместе со своей музыкой». Прикладаючи цей образний вислів до чудового трикнижжя Александра Сергійовича Ключєва, можемо з вірою і надією сказати, що спасіння, шлях до якого описаний в його чудовій книзі, він неодмінно отримає разом зі своєю глибокою філософією музики, знайомство з якою буде безсумнівно корисним і додасть надії на краще не лише російському, а й українському читачеві.

Олена Сирцова, доктор філософії, старший дослідник, старший науковий співробітник Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, Київ